

Jan Kochanowski

TRENY

- Podstawowe informacje o lekturze (czas i miejsce akcji, problematyka itd.)
- zagadnienia na maturę i sprawdzian
- quiz sprawdzający wiedzę

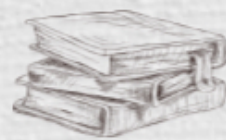
Jan Kochanowski

Urodził się w **1530 r. w Sycynie Północnej**, prawdopodobnie studiował w Akademii Krakowskiej, Wrocławiu i we **Włoszech** w Padwie. Powrócił do kraju na wieść o śmierci matki, jednak później wiele podróżował między dwoma krajami. W 1559 r. odziedziczył w spadku m.in. **Czarnolas**, gdzie po latach **dworskiego życia**, osiedlił się w 1574 r. Poślubił **Dorotę Podlódowską**, z którą doczekał się siedmiorga dzieci. Niedługo potem poeta **stracił dwie córki**, których śmierć wyraźnie wpłynęła na jego twórczość. W **1584 r.** zmarł w Lublinie. Był nie tylko jednym z najlepszych poetów renesansu, ale pełnił też rolę **tłumacza i królewskiego sekretarza**.

Geneza utworu

Treny Kochanowskiego powstały podczas trudnego okresu życia spędzonego w **Czarnolesie** - wtedy właśnie poeta doświadczył straty swoich bliskich. Najpierw **zmarł jego starszy brat, a niewiele później mała córeczka Urszulka**. To jej głównie poświęcone zostały żałobne utwory, po raz pierwszy wydane w **1580 r.** Gdy zmarła druga **córka Hanna** stworzył dla niej **epitafium** - upamiętniający napis na nagrobku.

Gatunek utworu

W swoich utworach poeta czerpał z tradycji **liryki funeralnej (żałobnej)**, która dominowała w antyku i renesansie. Ten rodzaj liryki miał **pochwalać zmarłego, demonstrować żal i ogrom poniesionej straty, a także pocieszać i napominać**. Jan Kochanowski **złamał jednak tradycyjny schemat trenów** - nie poświęcił utworu powszechnie znanej osobie, lecz swojej córce. Treny Kochanowskiego stanowią także **cykl poetycki**, ponieważ poruszają wspólny temat i należą do jednego gatunku.

TREN

pieśń lamentacyjna, jeden z gatunków poezji żałobnej, narodził się ze starożytnej pieśni chóralnej (epicedium), według antycznych zasad wyrażał żal z powodu śmierci wybitnej osobistości

Jan Kochanowski

TRENY

Budowa utworu

Poeta posłużył się bardzo charakterystyczną i oryginalną konstrukcją, dzieląc historię śmierci Urszulki i opis przeżywanych emocji na XIX lirycznych utworów:

• ukazanie wielkości straty (Treny I, II) • żał (Treny III, IV, V) • pochwała osoby zmarłej (Tren VI) • okazywanie straty (Treny VII, VIII)	ROZPACZ
• napomnienie (Treny IX, XI)	BUNT
• pochwała i ukazanie wielkości straty (Treny XII, XIII) • żał (Tren XIV)	UKOJENIE
• pocieszenie (Treny XVII, XVIII, XIX)	POCIESZENIE

Motywy utworu

ubi sunt - motyw wyrażający tęsknotę za czasami minionymi, poczucie marności świata, przemijania

dziecka - poeta opisuje swoją córeczkę jako radosną, utalentowaną i kochającą dziewczynkę

śmierci - odejście Urszulki wywołuje w poecie silne emocje - rozpacza, nie może pogodzić się ze stratą, skłania go do rozważań na temat ludzkiej egzystencji

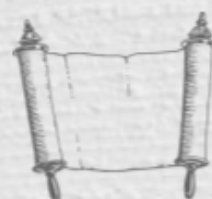
ojca - poeta wspomina córeczkę, tęskni, odczuwa wyrzuty sumienia - jako ojciec nie mógł nic zrobić z losem ukochanego dziecka i z tego powodu cierpi

cierpienia - system wartości w życiu poety zostaje zachwiany, a doświadczając bólu, smutku i żałości, poznaje swoje słabości i z nimi walczy

stoicyzmu - w konfrontacji z ogromną tragedią, stoickie idee zostają zachwiane, sam poeta zaś początkowo krytykuje je i uważa, że bycie stoikiem nie jest możliwe wobec utraty dziecka, po czasie jednak uznaje, że jedynie źle je rozumiał i powraca do idei

Problematyka

Mimo, że Treny są poświęcone Urszulce, to **Jan Kochanowski jest głównym bohaterem utworów**. To jego cierpienie, żał i ogromna rozpacz obrazują **psychologiczny mechanizm żałoby** człowieka, który doświadczył największej możliwej tragedii, z jaką może zmierzyć się ojciec.

Jan Kochanowski

TRENY

Z powodu poruszanego tematu, dzieło jest **uniwersalne i ponadczasowe**. Ponadto ukazuje **zachwianie wewnętrznego ładu i zerwanie z ideami**, dotychczas budującymi cały światopogląd Kochanowskiego. Filozofia **stoicka, wiara katolicka i antyczna mądrość** okazują się być niewystarczające wobec ogromu tragedii jaką przeżywa (mimo to, w Trenach znajdziemy liczne motywy antyczne i mitologiczne). Poeta zaczyna kwestionować wszystko w co do tej pory wierzył, łącznie z wiarą w Boga. Uda mu się jednak **przezwyciężyć kryzys wiary i odzyskać równowagę duchową**.

Treść trenów

Tren I

W tym wierszu Kochanowski przedstawia ogrom tragedii jaka dotknęła go jako ojca Urszulki. Pojawiają się **motywy antyczne**, poeta przywołuje greckiego filozofa **Heraklita i Symonidesa** (twórcę trenów). Tren I stanowi również wprowadzenie do rozważań na temat **bezzadności człowieka wobec losu** i znikomości spraw ludzkich - poecie doskwiera uczucie bezzadności wobec śmierci córki i traci z tego powodu zmysły.

Tren II

„Jeślim kiedy nad dziećmi piórko miał zabawić...” - poeta nie chce owym piórkiem pisać o żałobie i śmierci córki, wolalby użyć go do napisania lekkich, przyjemnych utworów, przy których można by usypiać dzieci. Zamiast tego **przyszło mu pisać o tęsknocie i smutku** jaki odczuwa.

Tren III

Bezpośredni zwrot do Urszulki, która według poety **odziedziczyła po nim talent**, miała także i odziedziczyć majątek ziemski, który teraz wydaje się być zupełnie obcy i przygnębiający. Kochanowski opisuje córkę jako **uśmiechniętą, grzeczną, radosną dziewczynkę**, nie radzi sobie z myślą, że już nigdy jej nie zobaczy. Jedynym rozwiązaniem na zbliżenie się do córki wydaje się być **dołączenie do niej**.

Tren IV

Wiersz rozpoczyna się **zwrotem do samej śmierci** („Zgwałciłaś, niepobożna Śmierci, oczy moje!”) To słowa ojca, który zmuszony był patrzeć, jak jego ukochane dziecko umiera. Pojawia się także postać **Niobe** jako archetypu matki rozpaczającej nad śmiercią dziecka.

Tren V

W tym wierszu Urszulka została porównana do **drzewka oliwnego**, przypadkowo podciętego przez sadownika (**porównanie homeryckie**). Drzewko oliwne jest biblijnym symbolem, który stawia wysoko postać dziewczynki. Pojawia się także **wątek rozpaczny rodziców**.

Tren VI

Tu pojawia się apostrofa porównująca Urszulkę do antycznej poetki („**Ucieszna moja śpiewaczko! Safo stowieńska!**”) Zastosowanie przez poetę **hiperbolizacji** (celowego przesadzenia w opisie np. osób) i **idealizowanie** tak małego dziecka manifestuje stratę, z jaką przyszło mu się zmierzyć. Rozpacza nad **zmarnowanym talentem córki** i tym, że nie będzie ona jego następczynią.

Tren VII

Tren VII jest **oryginalny wersyfikacyjnie** (przeplata wersy trzynasto i siedmiozłotkowej, co podkreśla **lamentacyjny charakter** utworu. Poeta używa **peryfrazy śmierci** np. sen żelazny, twardy, nieprzespany, a w jego głowie pojawiają się dobijające obrazy dziecięcych ubranek córki.

Tren VIII

„**Wielkieś mi uczyniła pustki w domu moim**” - ojciec rozpacza nad pustką po stracie dziecka. Urszulka napetniona radością każdy kąt domu, który teraz wydaje się być cichy i obcy. Miała ogromną energię, śmiała się i emanowała dobrocią - tak właśnie opisuje ją ojciec. Utwór odwołuje się do podstawowych prawd psychologicznych.

Tren IX

Tu postawa intelektualisty wchodzi w konflikt z uczuciami cierpiącego ojca. **Teoria stoicyzmu okazuje się być niemal absurdalna** w obliczu tak ogromnej tragedii. Kochanowski wkracza w **stan zwątpienia** i polemikę z dotychczasowymi przekonaniami. Nie kryje swoich emocji i ludzkości swoich zachowań.

Tren X

Poeta zmagą się z **kryzysem światopoglądowym**, zadaje pytania na temat **renesansowej filozofii życia**, domaga się od Urszulki jakichkolwiek znaków

Jan Kochanowski

TRENY

z zaświatów. Martwi się o jej pośmiertne losy, a w cierpieniu nie pomaga mu nawet religia, którą zaczyna wręcz kwestionować - **zadaje pytania o nieśmiertelność duszy ludzkiej**, łamiąc renesansową koncepcję Boga i świata.

Tren XI

Kryzys wartości etycznych - poeta podważa wszelkie uznawane przez niego dotąd wartości, związane ze stoicyzmem, cnotą, wiarą, rozumem. Ogarnia go **poczucie marności** i szczytowa rozpacz. Kochanowski rezygnuje z wszystkiego, w co do tej pory wierzył.

Tren XII

Tren XII przepiętny jest **pochwałami skierowanymi w stronę Urszulki**, poeta nie szczędzi miłych słów, tworząc **wyidealizowany portret córki**, którego ta, jak się później okazało, nie zdołała unieść. Paradoksalnie, to ogromna ilość zalet wymienianych przez poetę stała się m.in. przyczyną nieszczęścia.

Tren XIII

Kochanowski rozmyśla nad niesprawiedliwością losów Urszulki, jako iż **dzieci nie powinny umierać przed rodzicami**. Utwór kończy tekstem z epitafium nagrobnego o miłości i żalu z powodu śmierci dziecka.

Tren XIV

Nawiązanie do **mitu o Orfeuszu i Eurydyce** - Orfeusz przekonał czarującą grą na lutni do pozwolenia na wyprowadzenie żony z krainy zmarłych. Jedynym warunkiem jaki mu postawiono było nie spoglądanie na żonę dopóki nie opuszczą podziemi. Orfeusz złamał zakaz i zaprzepaścił szansę na odzyskanie żony. Kochanowski twierdzi, że **byłby skłonny pójść w ślady Orfeusza**, by móc spotkać jeszcze swoją ukochaną córkę.

Tren XV

Wiersz rozpoczyna **apostrofa skierowana do muzy Erato oraz lutni** jako symbolu kunsztu poetyckiego. To właśnie **poezja stanowi źródło ukojenia dla cierpiących** - Kochanowski prosi więc, by ukołoiła jego ból. Porównuje swą sytuację do sytuacji Niobe i jej tragicznych losów po śmierci własnych dzieci. Sam o sobie zaś mówi, że jest jak leżący tży marmur.

Jan Kochanowski

TRENY

Tren XVI

Kontynuacja **rozważań na temat stoicyzmu** - poeta zarzuca stoikom, że ich doktryna jest zbyt obojętna na uczucia, a oni sami nie są w stanie za nią podążać, gdy spotyka ich tragedia.

Tren XVII

Utwór, przypominający pod względem formy psalm, rozpoczynają słowa pochodzące z Księgi Hioba - „**Pańska ręka mię dotknęła**”. Pojawiają się więc **motywy biblijne** - Kochanowski, podobnie jak Hiob, został ukarany przez Boga i nie rozumie przyczyny tego, co go spotkało. Był człowiekiem pobożnym i kierującym się wiarą, jednak jego sytuacja udowadnia, że **nikt nie ma wpływu na plany Boga**. Poeta kieruje liczne **pytania retoryczne** w kierunku Boga, podkreślając wielkość i nieomyślność jego osoby. Powoli zaczyna **godzić się ze stratą** i wierzy, że Bóg pomoże mu w cierpieniu, po tym jak poezja i stoicyzm zawiodły. Kochanowski dochodzi do wniosku, że dotychczasowe wartości, którymi się kierował są zupełnie bezużyteczne przy tragedii jaka go spotkała. Utwór zapowiada **barokowy światopogląd**, gdzie kierować należy się wiarą i Bogiem, a nie rozumem.

Tren XVIII

Tu poeta wypowiada się w imieniu wspólnoty (**podmiot zbiorowy**), przybiera rolę **grzesznika**, który nabrął pokory i ze skruchą ponownie przybiera chrześcijańską postawę.

Tren XIX

Posumowanie i nawiązania do wszystkich wierszy z cyklu - Kochanowski opowiada o **śnie**, w którym ujrzał matkę z Urszulką w ramionach. Ta pociesza poetę i zapewnia, że Urszulka cierpliwie czeka aż ojciec do niej dotączy. Kochanowski odczuwa pewnego **rodzaju ulgę i zaczyna rozumieć, że Urszulce lepiej jest właśnie w niebie**. Pojawia się antyczny **motyw Fortuny**, która nie ma już władzy nad córką poety. Matka nakłania go do **zakończenia żałoby i pogodzenia się z boskimi wyrokami**. Poetę napętnia uczucie spokoju i nadziei.

Jan Kochanowski **TRENY**

Konteksty

- „Sonety do Laury” Francesco Petrarka
- „Urszula Kochanowska” Bolestaw Leśmian
- „Anka” Władystaw Broniewski
- „Tren Fortynbrasa” Zbigniew Herbert
- „Modlitwa żałobna” Józef Czechowicz
- obraz olejny „Jan Kochanowski nad zwłokami Urszulki” Jan Matejko

